

Regeringens proposition

1981/82: 43

om ändring i brottsbalken (åtalsregler vid misshandel)

beslutad den 15 oktober 1981

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

CARL AXEL PETRI

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändring i brottsbalken beträffande åtal vid misshandel. Enligt förslaget upphävs den nu gällande bestämmelsen om att misshandel som inte är grov och som inte begåtts på allmän plats får åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt. Lagändringen är av särskild betydelse för möjligheten att lagföra kvinnomisshandel. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 1982.

1 Riksdagen 1981/82. I saml. Nr 43

Förslag till**Lag om ändring i brottsbalken**

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 11 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 kap.
11 §¹

Misshandel, som ej är grov och som icke förövats å allmän plats, eller försök eller förberedelse till sådant brott må åtalas av åklagare allenast om målsägande angiver brottet till åtal eller ock åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Vållande till kroppsskada eller sjukdom må, om brottet ej är grovt, åtalas av åklagare endast om målsäganden angiver brottet till åtal eller har åsamkats skadan eller sjukdomen i verksamhet som arbetstagare och åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

¹ Senaste lydelse 1980: 107.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-10-15

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Petri

Proposition om ändring i brottsbalken (åtalsregler vid misshandel)

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet i februari 1977 en kommitté för att se över lagstiftningen om sedlighetsbrott. Kommittén antog namnet 1977 års sexualbrottskommitté (Ju 1977: 03).

I december 1979 fick sexualbrottskommittén genom tilläggsdirektiv även till uppdrag att göra en översyn av reglerna om åtal för misshandel och vissa med misshandel närbesläktade brott.

Kommittén avlämnade i maj 1981 delbetänkandet (Ds Ju 1981: 8), Åtalsregler vid misshandel, som innehåller förslag till en ändring i 3 kap. brottsbalken.¹

Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

2 Gällande ordning och dess bakgrund m. m.

Bestämmelser om misshandel finns i 3 kap. brottsbalken (BrB) som handlar om brott mot liv och hälsa. I 5 § sägs att den som tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt

¹ Vid betänkandets avlämnande ingick i kommittén som ledamöter hovrättslagmannen och ordföranden i arbetsdomstolen Johan Lind, ordförande, riksdagsledamoten Gunilla André, fil. lic. Britta Bergström, riksdagsledamoten Eva Hjelmström, pol. mag. Bengt Mårtensson och avdelningschefen Turid Ström.

†1 Riksdagen 1981/82. I saml. Nr 43

eller annat sådant tillstånd skall dömas för misshandel. Straffet för normalbrott är fängelse i högst två år. Om brottet är ringa kan det endast föranleda böter.

I 6 § finns en särskild straffbestämmelse om grov misshandel. Enligt denna skall man vid bedömande av om brottet är grovt särskilt beakta om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada, allvarlig sjukdom eller eljest visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet. Straffskalan för grov misshandel är fängelse i lägst ett och högst tio år.

I 11 § första stycket finns en särskild åtalsregel som säger att misshandel som inte är grov och som inte förövats på allmän plats får åtalas endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Denna regel utgör ett undantag från den s. k. absoluta åtalsplikt som – med vissa undantag – gäller för åklagare för alla brott där inte annat anges. Regeln innebär att misshandel som sker på enskild plats, t. ex. i hemmen, får åtalas endast om målsäganden önskar det och uttryckligen anger brottet till åtal. Undantag gäller dels för misshandel som är så allvarlig att den bedöms som grov och dels för andra fall där åklagaren anser att det finns skäl att åtala brottet ur allmän synpunkt.

En motsvarighet till denna regel fanns i den före 1965 gällande strafflagen. Straffrättskommittén förordade i sitt betänkande (SOU 1953: 14) med förslag till brottsbalk (s. 150) att åtal inte i något fall skulle vara beroende av angivelse men att åtal för misshandel av lägsta svårhetsgraden skulle få ske bara när det var påkallat från allmän synpunkt.

Efter remissbehandlingen av straffrättskommitténs betänkande gav emellertid flera remissinstanser, bland dem riksåklagaren (RÅ) och Sveriges advokatsamfund, uttryck för uppfattningen att det borde finnas en regel om åtalsbegränsning för fall då misshandel inte hade förövats på allmän plats. Som skäl anfördes bl. a. att ett ingripande vid misshandel mot maka inte sällan kunde leda till att äktenskapet spolierades eller att hustruns situation försvårades. Vidare pekade man på situationer då makarna efter misshandeln åter hade försonats samt på vissa fall av överskridande av den s. k. aganderätten.

Remissinstansernas synpunkter föranledde den dåvarande chefen för justitiedepartementet att föreslå den särskilda åtalsregel beträffande misshandel som nu återfinns i 3 kap. 11 § BrB.

Vad angår den i lagstiftningsärendet åberopade rätten till aga förtjänar här att erinras om att det genom lagstiftning år 1979 (SFS 1979: 122) numera i föräldrabalken (6 kap. 3 §) har införts en bestämmelse av innehåll att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Några särskilda sanktioner är inte knutna till förbudet, men brottsbalkens regler om misshandel kan bli tillämpliga (jfr prop. 1978/79: 67, LU 1978/79: 11, rskr 1978/79: 90).

Åtalsbegränsningar av samma typ som vid misshandel finns även beträf-

fande bl. a. sexualbrotten våldtäkt, våldförande och frihetskränkande otukt, vissa brott mot frihet eller frid samt vissa förmögenhetsbrott mot närstående.

Av intresse är också de allmänna bestämmelserna om åtalsunderlåtelse. Enligt 20 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken (RB) kan åklagaren underlåta åtal i vissa fall. Bl. a. gäller enligt punkt 1 i första stycket att åtal kan underlåtas, om det kan antas att i händelse av lagföring annan påföljd än böter inte skulle komma att ådömas och lagföring inte är påkallad från allmän synpunkt.

Både enligt 3 kap. 11 § BrB och enligt den nyssnämnda bestämmelsen i rättegångsbalken skall alltså i vissa fall en bedömning göras av om åtal är påkallat från "allmän synpunkt". Vad angår innebörden av detta uttryck bör anmärkas att enligt förarbetena till brottsbalken (prop. 1962: 10 del C s. 153) såväl brottets art och straffets syfte som omständigheterna vid brottets begående skall beaktas. Det har också angetts att sociala hänsyn bör tas, exempelvis till målsäganden.

Vid sidan av de allmänna bestämmelserna om åtalsunderlåtelse finns särskilda regler härom i 1964 års lag (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Dessutom finns bestämmelser om s. k. särskild åtalsprövning i bl. a. lagen (1954: 579) om nykterhetsvård och barnavårdslagen (1960: 97), vilka båda upphör att gälla vid årsskiftet. I prop. 1981/82: 8 har förordats att en sådan bestämmelse tas in även i den lag om vård av missbrukare i vissa fall som föreslås i propositionen, och i en remiss till lagrådet den 24 september i år har regeringen på min föredragning föreslagit att en bestämmelse om särskild åtalsprövning förs in i 1964 års lag med sikte på dem som är intagna i sådana hem som motsvarar de tidigare ungdomsvårdsskolorna. I samma lagrådsremiss har föreslagits vissa regler om förundersökningsbegränsning som bl. a. innebär att förundersökningar skall få läggas ned, när det kan antas att åtal kommer att underlåtas enligt de allmänna bestämmelserna om åtalsunderlåtelse i rättegångsbalken eller enligt bestämmelserna om särskild åtalsprövning i speciallagstiftningen.

3 Sexualbrottskommitténs förslag

3.1 Regeln om åtalsbegränsning vid misshandel

Kommittén konstaterar inledningsvis bl. a. att den form av misshandel som den närmast har att ta ställning till är kvinnomisshandel men att mycket av vad som gäller för kvinnomisshandel har giltighet också för andra former av misshandel som sker på enskild plats.

Beträffande kvinnomisshandel för kommittén i korthet följande resonemang. En grundläggande förutsättning för uppkomsten av kvinnomisshan-

del är de sociala och ekonomiska orättvisor mellan könen som alltjämt finns och de strukturella spänningar som detta ger upphov till i ett samhälle som det svenska. För att man skall kunna nedbringa antalet fall av sådan misshandel är det därför nödvändigt att vidta åtgärder av olika slag för att stärka kvinnans ställning, t. ex. att skapa bättre möjligheter till förvärvsarbete samt tillgång till bostad och barnomsorg. Även påverkan av människors attityder mot våld och då speciellt i känslomässiga relationer är av vikt i ett vidare perspektiv.

Kommittén säger sig vara medveten om att det inte kommer att få någon djupgående inverkan på utvecklingen att slopa åtalsbegränsningen men tror att det åtminstone kan bidra till att attityden till kvinnomisshandel ändras och att myndigheternas möjligheter att hjälpa utsatta kvinnor förbättras. En viktig faktor är nämligen det sätt varpå samhället i straffrättsligt avseende ser på kvinnomisshandel. Om misshandel, trots att det är ett brott och trots att det blir känt för rättsvårdande myndigheter inte beivras, kan detta vara ägnat att inge föreställningen att vissa misshandelssituationer inte anses brottsliga. Med den särbehandling i rättsligt avseende som avgivelseregeln innebär finns det risk för att sådana handlingar, inte bara av gärningsmännen utan även av grannar eller andra som får kännedom om förhållandet, betraktas som visserligen inte moraliskt godtagbara men ändå straffrättsligt tillåtliga. En markering från samhällets sida av att misshandel i hemmen i lika hög grad som misshandel som sker på allmän plats utgör ett brott kan tjäna som en avhållande faktor.

Enligt kommittén kan självfallet det förhållandet att en kvinna efter ett s. k. lägenhetsbråk inte anger misshandeln till åtal bottna i en önskan att ändå vidmakthålla sin relation till den man som har gjort sig skyldig till gärningen. I andra fall ligger det emellertid nära till hands att anta att en man som en eller flera gånger har utövat våld mot en kvinna inte är främmande för att utöva ytterligare våld i akt och mening att förhindra att en angivelse görs eller vidmakthålls. I ett rättssamhälle skall myndigheterna inte ta hänsyn till sådana framtvingna villjeyttringar.

Kommittén framhåller vidare att de kvinnor som lever i ett förhållande där våld utövas regelbundet kan ha stora svårigheter att avsluta förhållandet dels på grund av sociala och ekonomiska svårigheter och dels på grund av hot om, repressalier. Angivelseregeln accentuerar dessa svårigheter. En plikt för polis och åklagare att, oberoende av vem som gör anmälan om kvinnomisshandel, undersöka om anmälan är befogad eller inte skulle däremot kunna innebära en inledning till en förändring av kvinnans livssituation. De omhändertaganden som kan ske på grund av den sociala lagstiftningen är ofta otillräckliga för att ge kvinnan erforderligt skydd. De motiv som ursprungligen bar upp undantaget från en allmän åtalsplikt för misshandel på enskild plats har inte längre tillräcklig bärkraft. Visserligen kan åtal och rättegång för hustrumisshandel ytligt sett leda till att äktenskapet spolieras. Den grundläggande orsaken torde dock som regel ligga på ett

annat plan. Vanligtvis kan en skilsmässa inte betraktas som en nackdel från kvinnans synpunkt i nu aktuella fall, menar kommittén.

En förändring av den nuvarande åtalsregeln för misshandel på enskild plats i riktning mot ökade möjligheter för åklagare att väcka åtal vore ägnad att förstärka både den normbildande effekten av förbudet mot misshandel och enskilda brottsoffers möjligheter att för framtiden skydda sig mot ytterligare övergrepp. Kommitténs slutsats blir därför att åklagarens åtalsrätt vid misshandel bör förstärkas.

Kommittén understryker att den inte har utgått från att en ändring av åtalsreglerna skulle få den verkan att antalet fällande domar för hustrumisshandel avsevärt ökas. Detta beror för det första på att man måste räkna med att ett betydande antal fall aldrig kommer till polisens kännedom. För det andra är åklagarens möjlighet att få till stånd en fällande dom inte sällan beroende av den bevisning som den misshandlade kvinnans berättelse erbjuder vilket medför att åtalet måste ogillas om kvinnan vägrar att avge någon berättelse.

Kommittén sammanfattar de skäl som bör föranleda en ändring av åtalsregeln för misshandel enligt följande:

1) Det gäller att inskräpa att misshandel av kvinnor i hemmet är ett allvarligt brott som är lika straffvärt som misshandel i andra sammanhang.

2) Kommittén räknar med att förslaget åtminstone i vissa fall kommer att underlätta för misshandlade kvinnor att förändra sin svåra situation genom att de praktiska möjligheterna till hjälp från myndigheternas sida förbättras.

3) Tillsammans med andra åtgärder kan förslaget åtminstone på sikt medverka till att den nu ofta förekommande kvinnomisshandeln minskas.

Kommittén övergår här efter till att diskutera olika reformmöjligheter. En sådan skulle vara att upphäva angivelseregeln endast för sådana fall av misshandel där frihetsstraff kan komma i fråga. Detta skulle innebära att angivelsekravet begränsas till att avse ringa misshandel. Denna möjlighet avvisas på den grunden att den skulle kunna medföra att kvinnan utsätts för påtryckningar från gärningsmannens sida att förringa gärningen och därefter vägra att ange den till åtal.

Kommittén anser dock att mindre allvarliga fall av misshandel inte undantagslöst bör leda till åtal och rättegång. Det kunde därför övervägas att införa en särskild regel om åtalsunderlåtelse vid misshandel för att få till stånd en begränsning av åtalsplikten. Kommittén avvisar emellertid denna tanke med hänvisning bl. a. till att den nuvarande lagstiftningen ger tillräckligt utrymme för åtalsunderlåtelse. Man understryker emellertid kraftigt vikten av att ramarna för tillämpningen av 20 kap. 7 § första stycket 1 RB inte vidgas i förhållande till nu gällande praxis.

Kommittén tar därefter upp problemet med barnmisshandel och konstaterar att nästan all sådan misshandel i praktiken sker på enskild plats och därför faller under angivelseregeln. Med hänsyn till barnavårdsnämnder-

nas verksamhet har emellertid denna regel inte någon självständig betydelse för åtal rörande barnmisshandel, och det finns därför, menar kommittén, knappast skäl att bibehålla en angivelseregler för denna typ av misshandel.

I fråga om andra former av misshandel framhåller kommittén att det är angeläget att med till buds stående medel inskräpa vikten av att misshandel inte bara är förkastligt utan också innebär ett brott. Inte heller för andra fall av misshandel än sådana som riktar sig mot kvinnor och barn finns det därför skäl att behålla någon form av angivelseregler.

3.2 Motsvarande åtalsbegränsningsregler vid andra brott

Kommittén diskuterar också huruvida de särskilda åtalsregler av liknande slag som finns för andra brott än misshandel bör upphävas eller ändras

Inledningsvis sägs i detta sammanhang att vissa principiella skäl kan anföras för att generellt slopa kravet på angivelse för att allmänt åtal skall få väckas men att ett sådant ställningstagande ligger utanför kommitténs uppdrag. Med hänsyn till att de angivelsekrav som gäller vid vissa sexualbrott kommer att behandlas i ett kommande betänkande begränsas resonemanget till brott som i någon mån är närbesläktade med misshandel i så måtto att de i vissa fall utförs i syfte att trakassera en kvinna.

Ett typiskt sådant brott är *hemfridsbrott* (4 kap. 1 § 1 st. BrB), som liksom misshandel i de fall där det är att anse som grovt faller under allmänt åtal. Kommittén påpekar att hemfridsbrott kan begås under många olika förhållanden och att de fall då en man begår hemfridsbrott mot en kvinna i trakasseringssyfte måste antas utgöra en mindre del av det totala antalet hemfridsbrott. En ändring skulle då få begränsas till att avse enbart fall där brott förövas mot en kvinna av hennes make eller samboende eller av en man som tidigare stått i ett sådant förhållande till henne. I sådana fall, menar kommittén, är det emellertid inte ovanligt att brottet sker i förening med ytterligare brottslighet, främst misshandel och olaga hot men även skadegörelse. Olaga hot och skadegörelse får åtalas utan krav på angivelse. Om kommitténs förslag rörande misshandel leder till lagstiftning kommer detsamma att gälla även misshandel på enskild plats. Vid fall av flerfaldig brottslighet där hemfridsbrott ingår kan därför åtal i många fall väckas utan angivelse därför att åtal då måste anses påkallat från allmän synpunkt. Enligt kommitténs mening saknas det skäl för att ändra den nuvarande angivelseregeln för hemfridsbrott.

Ett annat brott som har likheter med misshandel och som förutsätter angivelse om det sker på enskild plats är *ofredande* (4 kap. 7 § BrB). Kommittén menar att sådana brott i allvarigare fall så gott som undantagslöst är förenade med annan brottslighet som får åtalas utan angivelse. I andra fall av trakasserier mot kvinnan som bedöms som ofredande kan brottet knappast tänkas komma till polisens kännedom annat än då kvin-

nan själv gör anmälan. Om ofredande är det enda brott en kvinna varit utsatt för, finns det inte anledning att förutsätta att hon inte skall kunna fatta beslut utan otillbörlig påverkan. Kommittén anser därför att det inte heller finns anledning att överväga en förändring av åtalsbestämmelsen för detta brott.

Enligt kommitténs mening finns det inte heller anledning att göra någon ändring av de inskränkningar som gäller för åklagarens åtalsrätt vid *intrång i förvar* (4 kap. 9 § BrB), ett brott som i typfallet innebär att gärningsmannen öppnar annans brev utan dennes uttryckliga eller tysta samtycke. I sådana fall bör man enligt kommittén överlåta åt målsäganden att avgöra om gärningen bör bestraffas eller inte.

Vid *olaga tvång* (4 kap. 4 § BrB) gäller angivelseregeln endast om det är fråga om hot att ange eller åtala annan för brott eller att om annan lämna menligt meddelande. I sådana fall torde enligt kommittén målsäganden själv vilja avgöra om de påståenden från gärningsmannens sida som hans hotelse grundar sig på skall få den offentlighet som förundersökning och rättegång kan innebära, och någon förändring därvidlag är enligt kommitténs mening inte förenlig med målsägandens bästa.

Vad slutligen rör de *förmögenhetsbrott* för vilka åtalsbegränsningar föreskrives, framhålls att krav på angivelse gäller enbart för brott begångna inom ramen för bestående familjerättsliga relationer (8 kap. 13 §, 9 kap. 12 § och 10 kap. 10 § 1 st. BrB). Förmögenhetsbrott riktat mot tidigare make omfattas sålunda inte av någon särskild åtalsbegränsning. Redan av denna anledning finner kommittén det tveksamt om reglerna bör ändras. Enligt vad kommittén vidare påpekar utförs dessa brott ofta av barn eller syskon till målsäganden, i många fall tonåringar i straffmyndig ålder. En absolut åtalsplikt skulle då ofta stå helt i strid mot målsägandens önskemål, framför allt vid brott riktat mot föräldrar. Att föra in dessa handlingar under en absolut åtalsplikt anser kommittén vara uteslutet. Inte heller anser kommittén att de skäl som tidigare har åberopats i fråga om angivelseregler vid misshandel har bärkraft beträffande förmögenhetsbrott. För det fall att förmögenhetsbrott utgör ett led i ett systematiskt förtryck av en kvinna, som också tar sig uttryck i misshandel, måste emellertid åtal för förmögenhetsbrott anses vara påkallat ur allmän synpunkt. Kommittén anser därför att någon ändring inte heller beträffande de åtalsbegränsningar som gäller för förmögenhetsbrott behöver göras.

3.3 Kommitténs lagförslag

Kommitténs betänkande mynnar alltså ut i ett förslag till lagändring av den innebörden att 3 kap. 11 § första stycket BrB upphävs. Enligt kommitténs mening behövs inte några övergångsregler, utan kommittén ser det som en fördel att åklagarna får möjlighet att väcka åtal enligt allmänna regler också för misshandelsbrott som har ägt rum före ikraftträdandet.

4 Remissutfallet i stort

Praktiskt taget alla remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag, även om det från ett par håll har förekommit erinringar mot vissa uttalanden från kommitténs sida. Åtskilliga remissinstanser har som sin uppfattning framhållit att den praktiska effekten av förslaget är begränsad och att det behövs också andra åtgärder än straffrättsliga för att man skall komma tillrätta med det problem som misshandel i hemmen utgör. Endast några av de remissinstanser som företräder åklagarväsendet har avstyrkt förslaget. Till vissa särskilda uttalanden som har gjorts vid remissbehandlingen återkommer jag strax.

5 Föredragandens överväganden

5.1 Åtalsbegränsningsregeln vid misshandel bör upphävas

Misshandel inom familjen är en företeelse som det finns anledning att se mycket allvarligt på och som också ofta har gett upphov till en livlig debatt, i regel i samband med avslöjanden av enskilda fall. Tidigare har kanske framför allt misshandel av barn och ungdom stått i blickpunkten. Att samhället inte accepterar våld eller andra övergrepp mot barn och är berett att vid behov ingripa däremot har också kommit till uttryck på olika sätt i lagstiftningen, t. ex. genom det år 1979 införda förbudet mot aga och de särskilda bestämmelser om anmälan av bl. a. barnmisshandel som finns i 71 § socialtjänstlagen (1980: 620) och 14 kap. 2 § tredje stycket sekretesslagen (1980: 100). Det förhållandet att misshandel mot barn i hemmet inte är underkastad absolut åtalsplikt har mot denna bakgrund väckt kritik.

Under den senaste tiden har i olika sammanhang lämnats uppgifter som tyder på att våld mot kvinnor i hemmet är ett socialt problem av betydligt större omfattning än vad många kanske tidigare har antagit. En rad kriminologiska och andra undersökningar (se bl. a. Ds Ju 1981: 8 s.65–80) har bekräftat förhållandet. I diskussionen kring kvinnomisshandeln har den särskilda åtalsbegränsningsregel som gäller vid misshandel blivit starkt kritiserad (jfr JuU 1980/81: 29).

När det gäller att överväga åtgärder mot misshandel inom familjen är det självfallet i första hand angeläget att söka förebygga situationer som kan ge upphov till övergrepp. Upplysning om samhällets inställning till våld främst genom skolan men även bland invandrargrupper och inom föräldralivet tillhör de åtgärder som här kommer i blickpunkten. Ett grundläggande ansvar vilar naturligtvis också på socialtjänsten. Bl. a. kan erinras om att vikten av en ändamålsenlig organisation för familjerådgivning liksom för familjeterapi och liknande insatser har betonats vid tillkomsten av socialtjänstlagstiftningen. Att på längre sikt en av de viktigaste förebyg-

gande åtgärden såvitt gäller kvinnomisshandel måste vara att fortsätta strävandena mot jämställdhet mellan kvinnor och män framstår för mig som uppenbart.

Lika viktigt är naturligtvis att man sörjer för att hjälp och stöd erbjuds åt dem som drabbas av våldet. Vad särskilt gäller kvinnomisshandel har det i linje med önskemål från riksdagens sida (SoU 1980/81: 8, rskr 1980/81: 93) nyligen uppdragits åt en av socialdepartementet tillkallad interdepartemental arbetsgrupp att kartlägga behovet av främst akuta insatser av detta slag och att undersöka hur dessa lämpligen bör utformas. Sexualbrottskommittén har enligt sina direktiv att utreda hur man vid sexualbrott och annat våld mot kvinnor kan åstadkomma en ordning som säkerställer att man i anslutning till ett rättsligt förfarande uppmärksammar behov av vård, personligt stöd och annan hjälp.

De strävanden som sålunda pågår att förbättra de förebyggande och stödjande insatserna får emellertid inte hindra att man även vidtar de åtgärder på det straffrättsliga området som ter sig befogade. Strafflagstiftningens främsta uppgift i sammanhanget är att verka normbildande, dvs. ge uttryck för att samhället ogillar våld. Rent faktiskt kan också straffrättsliga ingripanden i allvarligare fall, då frihetsberövande kommer i fråga, fylla den funktionen att offret under en tid får skydd mot fortsatta övergrepp och samhället rådrum för att genomföra hjälpåtgärder.

Liksom remissinstanserna anser jag att de skäl sexualbrottskommittén har anfört till stöd för sitt förslag att upphäva den särskilda åtalsbegränsningsregeln vid misshandel är av betydande styrka. Man bör inte underskatta den förstärkning av skyddet för kvinnorna som det kan innebära att det bestämt slås fast att misshandel inom familjen är ett brott som är minst lika straffvärt som andra former av misshandel. Åtskilliga remissinstanser – t. ex. skolöverstyrelsen, invandrarverket och Riksförbundet internationella föreningen för invandarkvinnor – har också sett förslagens främsta värde i att samhällets inställning till våld i detta hänseende klart markeras.

Med hänsyn till det ansvar som åvilar de sociala nämnderna när dessa får kännedom om barnmisshandelsfall låter det sig kanske med kommittén sägas att angivelserregeln inte har skapat några större praktiska problem när det gäller misshandel av barn. Enligt rekommendationer från socialstyrelsen polisanmäler nämligen regelmässigt nämnderna uppdagade eller misstänkta misshandelsfall så snart inte starka skäl talar mot det, och i dessa fall torde normalt den bedömningen göras att åtal är påkallat från allmän synpunkt. Det är å andra sidan samtidigt svårt att se att den särskilda åtalsregeln skulle fylla någon mera beaktansvärd funktion för sådana fall. Principiellt sett får regeln här egenartade konsekvenser. För underåriga är det ju enligt 20 kap. 14 § RB vårdnadshavaren som skall ange brott. Ofta är det emellertid just vårdnadshavaren som har förövat misshandeln. För att giltig angivelse skall komma till stånd fordras då att för ändamålet en god man förordnas för barnet, något som givetvis knappast

är tänkbart i praktiken. Liksom utredningen om barnens rätt och socialberedningen anser jag att de nackdelar från principiell synpunkt som i enlighet härmed är förenade med den gällande ordningen i sig utgör ett starkt argument för att slopa den aktuella åtalsregeln (jfr även JuU 1979/80: 41).

Överåklagaren i Stockholm, länsåklagarna i Göteborg och Norrköping samt Föreningen Sveriges åklagare har gett uttryck för uppfattningen att en lagändring är onödig och att huvudsyftet med förslaget såvitt gäller kvinnomisshandel kan åstadkommas genom en skärpt åtalspraxis inom ramen för gällande bestämmelser. Säkerligen skulle en ändrad tillämpning vad gäller bedömningen av om åtal är påkallat från allmän synpunkt ha kunnat leda till vissa förbättringar, men att åstadkomma en sådan omvägning av praxis utan lagändring torde knappast i praktiken vara genomförbart. Redan av detta skäl anser jag mig inte kunna dela dessa remissinstansers uppfattning.

En avvägning av de skäl som kan anföras för och emot den nuvarande åtalsbegränsningsregeln leder sålunda enligt min mening utan tvekan till slutsatsen att regeln bör upphävas. I detta ligger att jag inte heller för andra fall av misshandel på enskild plats än kvinnomisshandel och barnmisshandel anser att åtalsbegränsningsregeln i dag är motiverad. Jag ansluter mig alltså till kommittéförslaget och förordar att den ifrågavarande regeln i 3 kap. 11 § första stycket BrB upphävs.

5.2 De praktiska konsekvenserna

Åtskilliga remissinstanser har gett uttryck för uppfattningen att sloandet av åtalsbegränsningsregeln visserligen utgör en önskvärd markering men i övrigt saknar egentlig praktisk betydelse, i vart fall i ett mera kortsiktigt perspektiv. Själv vill jag emellertid peka på att regelns avskaffande otvivelaktigt får praktiska konsekvenser för exempelvis vissa fall av upprepad misshandel, där förhållandena är kända för omgivningen. Vidare förekommer det erfarenhetsmässigt många gånger att kvinnor tillkallar polis för att få akut hjälp i en misshandelssituation men sedan avstår från att ange mannen till åtal eller återtar en gjord angivelse. Naturligtvis kommer man inte genom åtalsbegränsningsregelns upphävande till rätta med samtliga sådana fall av detta slag då kvinnan även vägrar att lämna uppgifter vid förhör. Men ofta torde en inträffad misshandel kunna dokumenteras på annat sätt, och i sådana situationer kommer lagföring att kunna äga rum.

Klart är samtidigt att inte varje form av fysiskt tvång på enskild plats som rättsligt kan hänföras till misshandel under alla förhållanden bör föranleda att rättsmaskineriet sätts igång. I linje med vad som framhölls i prop. 1978/79: 67 om förbud mot aga (s. 6) skulle det t. ex. säkerligen vara olyckligt om det allmänna ingrep eller kunde ingripa mot varje överträdelse av förbudet mot aga som i och för sig faller inom gränsen för det straffbara området.

I den mån sådana eller liknande fall kommer till de brottsbeivrande myndigheternas kännedom, kan åtal underlåtas med stöd av den förut nämnda bestämmelsen i 20 kap. 7 § första stycket 1 RB, som ger möjlighet till åtalsunderlåtelse när någon annan påföljd än böter inte kan dömas ut och åtal inte heller är påkallat från allmän synpunkt. Bestämmelsen ger också visst utrymme för att man skall kunna ta sociala hänsyn, bl. a. till målsäganden, i de fall då detta framstår som motiverat, och även i den delen måste den naturligtvis tillämpas med omdöme. I linje med vad kommittén har anfört vill jag emellertid understryka att regeln självfallet inte bör få en vidare tillämpning när det gäller ringa fall av misshandel än i fråga om andra brott. Som jag har nämnt förut har till lagrådet nyligen remitterats ett förslag till ändringar i rättegångsbalken som bl. a. innebär att en förundersökning skall kunna läggas ned, när det kan antas att åtal kommer att underlåtas med stöd av den aktuella bestämmelsen. Det finns enligt min mening inte tillräckliga skäl att som advokatsamfundet ifrågasatt, införa någon särskild regel om åtalsunderlåtelse med sikte på misshandel vid sidan av denna bestämmelse.

5.3 Inga ändringar bör f. n. göras i fråga om andra brott än misshandel

Sexualbrottskommittén har inte funnit skäl att föreslå några ändringar i de åtalsbegränsningar som gäller för andra brott än misshandel. Detta har godtagits av alla remissinstanser som yttrat sig över förslaget i denna del med undantag av Fredrika Bremer-förbundet, som menar att man ytterligare bör överväga att upphäva motsvarande bestämmelser för de med misshandel besläktade brott som förbundet sammanfattar under beteckningen psykisk misshandel och förmögenhetsbrott inom familjen. Som tidigare har berörts kommer de regler av aktuellt slag som avser sexualbrott att behandlas av kommittén i dess fortsatta arbete. Beträffande övriga här aktuella brott anser jag på de av kommittén anförda skälen att några ändringar inte behöver göras.

5.4 Ikraftträdande m. m.

Den föreslagna lagändringen bör träda i kraft den 1 januari 1982.

Av bestämmelsen i 7 § lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken följer att en lagändring av här aktuellt slag inte blir tillämplig på brott som har begåtts före ikraftträdandet annat än om en särskild bestämmelse meddelas härom. Till skillnad från vad som förefaller ha åsyftats i kommittéförslaget anser jag inte att det här finns skäl att avvika från vanliga principer. Någon retroaktiv tillämpning bör sålunda inte kunna äga rum.

6 Hemställan

Med hänsyn till att förslaget från lagteknisk synpunkt är helt okomplicerat, får det anses uppenbart att lagrådets hörande i ärendet skulle sakna betydelse.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändring i brottsbalken.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanställning av remissyttrandena över betänkandet Ds Ju 1981: 8 Åtalsregler vid misshandel

Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av hovrätten för Övre Norrland, riksåklagaren (RÅ), socialstyrelsen, skolöverstyrelsen (SÖ), brottsförebyggande rådet (BRÅ), statskontoret, riksrevisionsverket, statens invandrarverk (SIV), utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt, socialberedningen (S 1980:07), jämställdhetskommittén (Ju 1976:08), prostitutionsutredningen (S 1977:01), landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska läkaresällskapet, Sveriges socionomers riksförbund, riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges länspolischefer, Svenska polisförbundet, Centerns kvinnoförbunds riksorganisation, Folkpartiets kvinnoförbund, Moderata samlingspartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, Riksförbundet internationella föreningen för invandrarkvinnor (RIFI), Fredrika Bremerförbundet, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Yrkeskvinnors riksförbund och Riksförbundet Hem och Skola.

RÅ har avlämnat yttranden från överåklagarna vid åklagarmyndigheterna i Stockholms, Göteborgs och Malmö distrikt samt länsåklagarna i Jönköpings och Norrbottens län.

Remissyttrandena

Så gott som samtliga instanser har tillstyrkt kommitténs förslag att upphäva den särskilda åtalsbegränsningen i 3 kap. 11 § brottsbalken. I åtskilliga remissvar framhålls emellertid att den praktiska effekten av regelns borttagande är begränsad och att det krävs ytterligare åtgärder för att man skall komma till rätta med de problem som misshandelsbrotten, särskilt vad gäller kvinnomisshandel, innebär. I dessa hänseenden anför remissinsatserna bl. a. följande.

Hovrätten för Övre Norrland: Det kan ifrågasättas om ett upphävande av den särskilda åtalsregeln i 3 kap. 11 § 1 st. brottsbalken kan komma att få annat än en marginell betydelse för att tillgodose de syften som den föreslagna ändringen är avsedd att tjäna. För att nå dessa syften är åtgärder av helt annat slag en uppenbar förutsättning. Den allmänt moralbildande effekten, liksom det psykologiska stöd för en misshandlad kvinna som ändringen kan komma att innebära, bör dock inte underskattas. Med hänsyn till detta och då det ur rättsliga synpunkter inte finns några hinder mot att den särskilda åtalsregeln upphävs, har hovrätten ingen erinran mot att förslaget genomförs. — — — Det förtjänar enligt hovrättens mening att i sammanhanget understrykas följande. Redan enligt nu gällande åtalsregel är all misshandel inom normalgraden, således även på enskild plats, möjlig att åtala med hänvisning till att åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Det är förvånande att denna möjlighet i praktiken tycks ha använts i så liten utsträckning. Hovrätten vill också betona att de rättsfall som redovisats i kommitténs delbetänkande knappast är särskilt belysande i sammanhang-

et. Snarare är det så att gränsen för vad som kan utgöra ringa fall av misshandel är ytterligt snäv. Till ringa fall av misshandel hör örffilar, lättare slag och sparkar mot mindre vitala delar av kroppen utan att medföra påtagliga skador hos den misshandlade personen. Mer omfattande misshandel än som nu nämnts hänförs således till normalgraden av misshandel.

Riksåklagaren: Bakom nu gällande åtalsregler för aktuellt brott ligger till väsentlig del överväganden som just tar sikte på kvinno- och barnmisshandel. Vad som därvid främst dikterade lagstiftarens ställningstagande var farhågor för ett onödigt ingripande från samhällets sida i äktenskaps- och familjerelationer för det fall åtalsinskränkningar ej var för handen. Dessa motiv förtjänar visserligen alltiämt beaktande men har inte längre samma bärkraft i dagens samhälle. Därtill kommer att inskränkningar i åtalsplikten när det gäller brott som skett i hemmet eller motsvarande hos allmänheten kan ge intryck av att lagstiftaren anser att dessa brott sker under förmildrande omständigheter. Misshandel i äktenskap eller äktenskapsliknande förhållanden är oftast att se som symptom på att förutsättningen för samlevnad brustit. På samma sätt är ofta barnmisshandel ett tecken på att gärningsmannen inte klarar de krav på hänsynstagande som familjelivet ställer. Utredningens förslag får därför ej anses som ett negligering av de synpunkter som ligger bakom nu gällande åtalsregler utan som ett utslag av en ny intresseavvägning där samhällsutvecklingen och förändrade synsätt under senare år gör sig gällande. Det är naturligtvis föga realistiskt att tro att förändring av en åtalsregel skall lösa de problem som är förbundna med här aktuell brottslighet. Som utredningen framhåller finns det emellertid anledning tro att ändringen skall medverka till att inskräpa uppfattningen att misshandel av kvinnor i hemmen ävensom barnmisshandel är allvarlig brottslighet som är lika straffvärd som annan misshandel. Genom förslaget blir i realiteten kvinno- och barnmisshandel jämställd med annan misshandel. Det finns anledning hoppas att därigenom förslaget är ägnat att på sikt förändra synsättet på detta slag av misshandel och, tillsammans med andra åtgärder, minska denna brottslighet. I sammanhanget bör uppmärksammas, att för förslaget talar även att, om kravet på angivelse borttas, målsäganden befrias från det ofta svåra ställningstagandet till frågan om angivelse skall ske. Det finns anledning tro att detta inte bara kan medföra positiva verkningar för målsägandens person utan även främja brottsutredningen.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt: De kvinnor som utsätts för misshandel och underlåter att göra anmälan mot mannen kommer även i fortsättningen att bli utan hjälp. Förslaget kommer knappast att innebära någon förändring för denna grupp. Kvinnans syfte med polisanmälan är väl som regel i första hand att erhålla ett omedelbart skydd för sin person och hjälp att få sina problem lösta i en svår situation men utgör ej i grunden en önskan om ett ingripande mot mannen med åtal och dom. Mera angeläget än upphävande av åtalsregeln synes således vara att åstadkomma effektiva åtgärder till kvinnans skydd och hjälp på annat sätt än genom enbart ett förlitande på ingripande från polis och åklagare. Vid en jämförelse med olaga hot där problematiken många gånger är densamma beträffande såväl de bakomliggande orsakerna till brottet som kvinnans inställning huruvida saken skall fullföljas eller inte har någon liknande åtalsregel ej uppställts. I betraktande av att detta ej inneburit erfarenhetsmässigt någon påtaglig nackdel synes skäl dock tala för att åtalsregeln för aktuella misshandelsbrott kan upphävas. Kommitténs förslag bör därför kunna bifallas. — Anledning föreligger ej att särbehandla kvinno- och barnmisshandel på sådant sätt att åtalsregeln bibehålles beträffande andra kategorier av våldsoffer.

Överåklagaren i Malmö åklagardistrikt: Endast i ett fall kan den absoluta åtalsplikten enligt åklagarmyndighetens mening vara en direkt nackdel. Om en kvinna blir utsatt för en misshandel som är att bedöma som normalfallet av misshandel, och händelsen utgör en engångsföreteelse i ett kanske långvarigt förhållande, finns ingen avskrivningsmöjlighet. Lagföring blir nödvändig och kan i ett sådant fall innebära för alla oönskade effekter för förhållandet i fråga. Dessa fall torde emellertid vara mycket få av alla de fall av kvinnomisshandel som kommer till polisens kännedom, eftersom ett av problemen i sammanhanget är att det i de flesta fall inte är fråga om just engångsföreteelser. — Det är nog riktigt att — som kommittén påpekar — antalet fällande domar för hustrumisshandel inte kommer att drastiskt ökas om förslaget genomförs. Härvidlag är de bevisvärigheter som onekligen uppstår av största betydelse för åklagarna. Det är därför angeläget att polisen i anmälningsskedet tar färgfotografier av kvinnan och att man håller detaljerat förhör med henne redan i detta skede eller så snart hennes kondition medger det. Med sådana åtgärder kan det bli svårare för kvinnan att senare "förmildra händelseförloppet". Av utredningsskäl (förutom av skälet recidivfara) måste man vidare räkna med att frihetsberövande åtgärder vidtages i åtskilliga fall. Detta för att eliminera faran att mannen påverkar kvinnan att ändra sina uppgifter. — — — Åklagarmyndigheten delar kommitténs uppfattning att inte bara kvinnomisshandel utan alla former av misshandel på enskilt område skall ligga under allmänt åtal.

Föreningen Sveriges statsåklagare: I rättstillämpningen förhåller det sig redan nu så att kvinnomisshandel och barnmisshandel betraktas som försvårande omständighet. Detta framgår bl. a. av Brottsbalkskommentaren 4:e upplagan s. 160 där det uttalas att misshandel mot nära anhörig i regel måste anses som försvårande. Denna brottsbalkens syn på kvinnomisshandel och barnmisshandel finner föreningen naturlig och befogad. Offren för denna typ av våldsbrottslighet är ju som regel på nåd och onåd utlämnade åt gärningsmannens aggressivitet. Och när dessa gärningar begås är det ju också så gott som alltid för långt till polisstationen. På grund härav är det alldeles särskilt behövligt att straffhotet hålls levande vid denna typ av brottslighet. — Fängelse måste emellertid, liksom alltid, vara en yttersta åtgärd som bör tillgripas endast när andra åtgärder (t. ex. sociala) visat sig gagnlösa. På sina håll har det uttalats farhågor för att sloandet av den aktuella åtalsregeln skall föranleda åtal och fällande domar även i fall där gärningen är en tillfällig beklaglig händelse i ett varaktigt och eljest gott förhållande mellan närstående. Rättsväsendet skulle i sådana fall kort sagt agera som en elefant i en porslinsbutik. Så som föreningen ser på saken är sådana farhågor överdrivna. Åtalsregeln i 20 kap. 7 § första stycket i rättegångsbalken utgör tillräckligt remedium mot sådant agerande från rättsväsendets sida. I fall där brottet är så allvarligt att annan påföljd än böter är påkallad bör domstol ta ställning till fallet. I det praktiska rättslivet har åtalsregeln i 3 kap. 11 § brottsbalken inte haft någon egentlig betydelse. Svårigheten när det gäller beivrandet av misshandel mot närstående på enskilt område ligger närmast på bevisplanet. Denna svårighet kommer knappast att undanröjas genom att den ifrågavarande åtalsregeln utmönstras. Viss betydelse kommer utmönstrandet emellertid sannolikt att få. Denna betydelse ligger på det psykologiska planet och kan beräknas leda till större beredvillighet hos offren och vittnen att berätta om sina iakttagelser. Gärningar av det här slaget bevittnas emellertid rätt sällan av utomstående. — — — Föreningen tillstyrker reservationslöst att ändringsförslaget genomförs.

Socialstyrelsen framhåller att även psykisk ohälsa kan ha sin grund i övergrepp av psykisk natur och att frågan om man med misshandel också skall förstå sådant våld måste klargöras.

Skolöverstyrelsen hälsar förslaget om åtalsregler för misshandel med stor tillfredsställelse. Styrelsen framhåller att det vanligaste sättet på vilket barnmisshandel kommer till myndigheternas kännedom är genom anmälan och att det därför inte är troligt att den föreslagna lagändringen ytterligare ökar åklagarens möjlighet att åtala barnmisshandel. Vad gäller kvinnomisshandel anser styrelsen att denna företeelse speglar en kvinnosyn och ett jämställdhetstänkande som borde vara det moderna svenska samhället avlägset och att det därför finns anledning att genom lagstiftning och i rättslig tillämpning markera denna inställning.

BRÅ: Även om kriminalstatistiken och liknande officiella källor inte medger en exakt uppskattning av kvinnomisshandelns omfattning står det enligt *BRÅ*'s mening klart att det rör sig om ett allvarligt straffrättsligt och socialt problem som kräver särskild uppmärksamhet från samhällets sida. Ett upphävande av angivelsekravet vid misshandel på enskild plats kanske inte får så stor effekt på kort sikt då det gäller antalet fall som går till åtal, bl. a. beroende på bevissvårigheter i de fall där målsäganden är ovillig att medverka, men ändringen kan ses som en markering av lagstiftarens skärpta syn på kvinnomisshandel.

Riksrevisionsverket: Redan straffrättskommittén föreslog i sitt förslag till brottsbalk att målsägarangivelse i princip skulle avskaffas och att alla brott mot enskild skulle läggas under allmänt åtal. RRV vill inte bestrida de bieffekter som kommittén förväntar sig att den föreslagna lagändringen skall åstadkomma. En väsentlig effekt av förändringen är att den kommer att undanröja en ordning som i dag ter sig stötande för det allmänna rättsmedvetandet, varför RRV tillstyrker kommitténs förslag.

Socialberedningen uttalar sin tillfredsställelse över att sexualbrottskommittén lagt fram ett förslag i linje med vad beredningen förordat i sitt betänkande med förslag till lag om vård av missbrukare i vissa fall (SOU 1981:7 s. 40). Beredningen förklarar sig instämma i kommitténs synpunkter och motiveringar såvitt avser kvinnomisshandel men anser att frågan om barnmisshandel har fått en ganska summarisk behandling. Beredningen anför i detta hänseende: Bl. a. hävdar kommittén utan motivering att den åtgärd som — — — sannolikt gagnar barn bäst är någon form av ingripande från sociala myndigheternas sida. Slutsatsen är uppenbarligen att vid denna form av misshandel är av mindre vikt att åstadkomma en straffrättslig reaktion. Vidare antar kommittén att barnmisshandel oftast kommer till polisens kännedom genom anmälan från barnavårdsnämnd, varför regeln om åtalsangivelse inte skulle ha någon större självständig betydelse för åtal rörande barnmisshandel. Kommitténs slutsats att regeln i 3 kap. 11 § 1 st. brottsbalken bör upphävas är visserligen riktig. Socialberedningen vill emellertid ändå ifrågasätta det knapphändiga sätt på vilket kommittén behandlat de frågor som gäller barnmisshandel. Det är t. ex. knappast riktigt att ett socialt ingripande alltid är det bästa för att undanröja konsekvenserna av ett sådant brott. Det kan således vara mycket tragiskt ur barnets synpunkt om det måste omhändertas för samhällsvård och placeras i fosterhem till följd av att det måste skyddas mot en annan familjemedlem. Det adekvata kan lika väl vara ett ingripande mot gärningsmannen, varigenom man får tid och möjlighet att förändra barnets situation så att det kan få stanna i sitt hem eller kanske flytta till annan bostad tillsammans med den övriga familjen. Kommitténs synsätt leder — vilket

det tyvärr också finns exempel på i socialvårdspraxis – till att det kan bli barnet och inte gärningsmannen som får bära följden av ett övergrepp. Man kan vidare inte utgå från att barnmisshandel i allmänhet kommer till polisens kännedom genom barnavårdsnämndens försorg. Ofta torde polisen få kännedom om sådana brott före nämnden t.ex. därför att polisen tillkallas i samband med lägenhetsbråk eller dylikt eller därför att anmälan görs direkt till polisen från läkare eller sjukhus (jfr 14 kap. 2 § 3 st. sekretesslagen). Det bör i sådana fall inte råda någon tvekan om att polisen omedelbart skall inleda utredning av brottet och inte avvakta en eventuell anmälan från social centralnämnd eller distriktsnämnd. En sådan anmälan från nämndens sida drar inte sällan ut på tiden till följd av att nämnden först själv vill utreda och diskutera ärendet innan man tar ställning till frågan om polisanmälan. Beredningen vill också från rent principiella utgångspunkter ifrågasätta den nuvarande lagstiftningens ståndpunkt att en underårig som utsatts för misshandel av någon vuxen familjemedlem eller kanske av vårdnadshavaren inte har någon ovillkorlig rätt till skydd genom de rättsvårdande myndigheterna annat än om brottet formellt angivits till åtal. Ett litet barn kan självfallet inte göra någon åtalsangivelse. Inte heller större barn kan dock ange brott mot sin person till åtal. Man måste ha uppnått myndig ålder för att kunna göra detta. Det är egendomligt och inkonsekvent att kräva åtalsangivelse för brott mot den underåriges person samtidigt som en underårig – även t.ex. en 17-åring – saknar rättslig möjlighet att göra angivelse. Enligt beredningens uppfattning finns således ännu starkare skäl att ändra reglerna om åtal för misshandel mot underåriga än för annan misshandel på enskilt område. Beredningen vill samtidigt framhålla att liknande synpunkter gör sig gällande också vid de sedlighetsbrott som kräver angivelse till åtal även när brottet begåtts mot någon underårig. Det bör slutligen nämnas att det kan finnas skäl att se över även häktningsreglerna i syfte att ge bättre skydd åt främst kvinnor och barn som utsatts för misshandel i hemmet. För att man skall kunna hjälpa en sådan familj kan det många gånger vara en förutsättning att gärningsmannen snabbt skiljs från hemmet och hindras att fortsätta misshandeln och framtinga olika eftergifter.

Synpunkten att det är otillfredsställande att rättslig möjlighet saknas för barn att göra giltig angivelse tas upp även i yttrandet från *utredningen om barnens rätt*.

Sveriges socionomers, personal- och förvaltningstjänstemäns riksförbund anser att sexualbrottskommitténs förslag borde följas av en översyn av LVM så att man fick möjlighet att reglera all misshandel av anhöriga som sker i hemmet och att den föreslagna förändringen inte enbart får uppfattas som gällande kvinnomisshandel utan även annan farlighet för omgivningen i tillämpliga delar.

RFSU: RFSU vill ytterligare understryka vad kommittén framhållit att det förhållandet, att det blir möjligt att straffrättsligt ingripa mot män som misshandlar kvinnor på inget sätt fritar samhället från sitt självklara ansvar att genom sociala och ekonomiska reformer komma till rätta med de sociala missförhållanden som enligt RFSU:s mening utgör huvudorsaken till kvinnomisshandel. Även om det är så att kvinnomisshandel naturligtvis också är beroende av den allmänna inställningen till förhållandet mellan könen och individualpsykologiska betingelser hos gärningsmän och offer, är det svårt att frigöra sig från intrycket att kvinnomisshandel främst sker av och mot människor som befinner sig i en utsatt social situation. Lagstiftningen torde främst ha en attitydpåverkande effekt. Därvid delar RFSU

kommitténs uppfattning att en skärpt lagstiftning inte kan väntas leda till någon större ökning av antalet åtal för kvinno- eller barnmisshandel, men att det är nödvändigt att samhället inskräpper att misshandel i hemmet faktiskt innebär ett direkt lagbrott. Möjligen har kommittén överdrivit okunnigheten hos de män som misshandlar kvinnor om att deras handlande är straffsanktionerat. Men det torde däremot inte vara helt ovanligt att gärningsmännen på grund av den nuvarande åtalsregeln uppfattar det rättsliga efterspelet till misshandel som en process uppkommen mera på grund av kvinnans illvilja och småskurenhet än samhällets önskan att genom straffpåföljd fördöma och förhindra våldsbrott. — — — Kommittén har uttalat att åtal och rättegång för hustrumisshandel kan vara den utlösande faktorn för en separation, men att skilsmässan ofta har djupare orsaker och därför vanligtvis inte är till någon nackdel för kvinnan. RFSU menar att man inte kan göra sådana generella uttalanden om det goda eller dåliga för kvinnan i att hennes äktenskap eller förhållande spolieras. Man kan bara konstatera att om skilsmässan drabbar kvinnan negativt utgör detta ett pris för samhällets vidgade möjligheter att med rättsliga medel bekämpa kvinnomisshandel. Detta medför emellertid att det krävs ökad vaksamhet mot risken för att kvinnans benägenhet att tala med vänner, grannar, personal inom socialvården och andra blir mindre på grund av den rädsla kvinnan kan känna för att varje antydning om att hon misshandlas leder till ett myndighetsingripande. Samma förhållande kan i än högre grad gälla barn som misshandlas av föräldrar. Det är därför nödvändigt för att i någon mån minska dessa risker, att göra allmänt känt vad kommittén anfört om tystnadsplikt för bl. a. familjerådgivare.

Sveriges domareförbund ställer sig tveksam till om det funnits tillräckliga skäl att ta upp åtalsreglerna vid misshandel till särskild behandling men tillstyrker lagförslaget.

Föreningen Sveriges länspolischefer och *Föreningen Sveriges polis- chefer*: En ändring av åtalsreglerna kommer att medföra betydande förändringar för målsägarna, särskilt vad beträffar hustrumisshandel. Det måste vara positivt att kvinnan får sin rätt stärkt gentemot familj och släkt, men det fordras också att samhället är berett att bidra med snabba hjälpinsatser eftersom kvinnan i akutskedet har en utsatt ställning som kan kräva omedelbara insatser. I denna del får framföras tvivel om några mera påtagliga förändringar kommer att åstadkommas. Det måste också vara en klar fördel för kvinnan att inte mera behöva ställas i valsituation för att av olika, ofta känslomässiga men också ekonomiska skäl återkalla en angivelse. Samtidigt försvinner det från motparten hittills alltid överhängande kravet på kvinnan att återta anmälan. Det anförda får dock inte undanskymma det faktum att — även om angivelse ej skulle erfordras — polisens och åklagarens insatser står och faller med målsägandens inställning till om rättsliga åtgärder skall vidtas. Misshandel i hemmet av hustru och sammanboende sker ju mestadels utan närvaro av vittnen, varför ett åtal kan leda till fällande dom endast om den misshandlade är benägen att vid förundersökning och inför rätta lämna en med eventuell teknisk undersökning underbyggd redogörelse för händelseförloppet. Föreslagen lagändring innebär dock en klar markering från samhällets sida att misshandel på enskilt område inte kan accepteras. Andra organ i samhället än de rättsvårdande har ostridigt också sitt ansvar att ingripa för att komma till rätta med svårigheterna. Att söka lösa relationsproblem mellan människor med alkohol- och/eller narkotikaproblem med insatser i form av polisförhör och eventuellt åtal med tveksam framgång torde på sikt inte vara den bästa lösningen.

Några åklagarmyndigheter ställer sig negativa till kommitténs förslag till lagändring. I denna del anförts bl. a.

Överåklagaren i Stockholm: Såsom kommittén konstaterar är målsägandens medverkan i de flesta fall en förutsättning för åtal och fällande dom. Många av de fall som nu avskrivs på den grund att angivelse inte föreligger skulle därför om kravet på angivelse inte fanns istället nedläggas på grund av att brott inte kan styrkas. För ett avskaffande av kravet på angivelse talar från denna utgångspunkt att målsäganden härigenom skulle slippa ta det i många fall avgörande beslutet ifråga om huruvida åtal skulle ske eller inte. Offret befrias från de samvetsbetänkligheter som en angivelse av make eller fästman kan innebära och möjligen också öka hennes benägenhet att medverka i utredningen. Förhoppningsvis kan det också medföra att gärningsmannen i mindre utsträckning än nu genom hot eller på annat sätt söker påverka målsäganden när åtalsfrågan helt ligger hos åklagaren. – För att i större utsträckning än nu väcka åtal för misshandel på enskilt område krävs inte ändrade åtalsregler. Detta kan åstadkommas genom en skärpt åtalspraxis. Kravet på att åtal skall vara påkallat från allmän synpunkt ger utrymme för den från tid till annan varierande praxis med beaktande av kriminalpolitiska och andra skäl. Hinder föreligger således inte mot att med ändring av vad som nu tillämpas t.ex. utgå från att misshandel som inte är ringa brott normalt skulle leda till åtal. Detta skulle bl. a. få till följd att fall av misstanke om sådan misshandel på enskilt område blev noggrannare utredda än vad som i många fall nu sker även om angivelse inte föreligger eller återkallas. Något ställningstagande från målsägandens sida till angivelse skulle då inte behöva krävas. – Avslutningsvis vill jag anföra följande. Kommittén har som skäl för en lagändring bl. a. angett att en absolut åtalsplikt skulle kunna medföra en möjlighet för misshandlade kvinnor att förändra sin situation. Jag ifrågasätter om det är förhållandet. Snarare är det väl så att kvinnor, som fallit offer för misshandel eller andra typer av våld, anser sig över huvud taget inte ha något stöd eller hjälp att hämta hos rättsvårdande myndigheter. Den mycket stora dolda brottsligheten inom detta område är väl delvis ett tecken på detta. I kommitténs uppdrag ingår också att undersöka vilka hjälpåtgärder som kan åstadkommas för misshandlade kvinnor. Lämpliga insatser för att akut och under en övergångsperiod hjälpa offren med bl. a. bostad, arbete, ekonomi o. dyl. är säkert mer verkningsfullt i kampen mot våld inom familjen.

Länsåklagaren i Jönköpings län: Kommittén har funnit det angeläget att åtalsbegränsningarna i brottsbalken 3 kap. 11 § 1 st. upphäves så snart som möjligt. Det hävdas att nuvarande åtalsinskränkningar kunna uppfattas som ett uttryck för att samhället ser mindre allvarligt på misshandel på enskilt område än på allmän plats. Naturligtvis är så inte fallet. Det har i allmänna debatter riktats kritik mot polis och åklagarmyndigheter för en alltför passiv hantering av anmälningar om misshandel på enskilt område, när angivelse saknas. Det är möjligt att det finns fog för sådan kritik. Frågan om åtal för misshandel på enskilt område är påkallat ur allmän synpunkt kan ha bedömts alltför restriktivt. Under senare tid torde dock ha skett en omsvängning. I dessa misshandelsfall är emellertid bevis svårigheterna det stora problemet. – Kommitténs brottsvärdering torde delas av de flesta, som har anledning syssla med dessa ärenden. Förmodligen kan man redan med tillämpning av gällande lag uppnå samma effekt, som kommittén eftersträvar, om rättsliga ingripanden sker med ökat utnyttjande av möjligheten att bedöma åtal som påkallats ur allmän synpunkt. Enligt

direktiven bör kommittén närmare analysera de skäl, som kan anföras för och emot åtalsbegränsningar beträffande misshandel. Skälen för åtalsbegränsningar avfärdas ganska lättvindigt. Kommittén hävdar att de motiv, som ursprungligen bar upp undantaget från den allmänna åtalsplikten för misshandel på enskild plats inte länge har tillräcklig bärkraft. Kommittén avfärdar vidare tanken på någon särskild regel för åtalsunderlåtelse för misshandel. De principiella skäl, som kommittén anför för att avskaffa åtalsbegränsningarna, finner jag inte övertygande. Jag anser att det bör finnas möjlighet för åklagare att kunna underlåta åtal för misshandel även i andra fall än som RB 20 kap. 7 § 1 st. medger. Det finns känsliga fall, där trots allt hänsyn till målsäganden bjuder, att åklagaren inte mot målsägandens önskan väcker åtal. Jag anser att det inte är särskilt angeläget att särbehandla åtalsbegränsningarna i BrB 3: 11. Den föreslagna ändringen får ingen egentlig praktisk betydelse. Genomföres förslaget bör dock stadgas möjlighet till vidgad åtalsunderlåtelse för misshandel.

Länsåklagaren i Norrbottens län: Då det gäller misshandel av kvinnor i hemmet återkallas angivelsen mycket ofta. I den mån detta sker efter det åtal väckts, har målet normalt haft sin gång om icke talan måste nedläggas på grund av bristande bevis. Anledningen till återkallelsen kan vara mångskiftande men oftast beroende på de relationer som finns mellan gärningsman och offer där offret ofta lever på en förhoppning att förhållandet parterna emellan skall bli bättre. I de fall återkallelse kan konstateras vara betingad av rädsla från offrets sida för gärningsmannen torde i allmänhet åtal vara påkallat ur allmän synpunkt därest bevisläget är sådant att en fällande dom kan påräknas. Misshandel i hemmet är ofta förenat med olaga hot i olika former. Olaga hot ligger redan under allmänt åtal. När en misshandel på enskild plats angivits och samtidigt olaga hot förekommit och angivelsen sedermera återkallas har på grund av målsägandens nya inställning icke ens det under allmänt åtal liggande olaga hotet kunnat åtalas i brist på bevis. Jag ifrågasätter därför om den föreslagna ändringen är ägnad att ge det resultat kommittén med sitt ändringsförslag velat åstadkomma. Massmedias intresse för misshandel i hemmet, inrättande av kvinnohus och jourmottagningar är redan i sig ägnad att skapa opinion mot den rätt utbredda misshandeln i hemmet och påvisa det allvarliga i denna. Mot de intressen som kommittén lagt till grund för ändringsförslaget måste vägas vad en ändring kommer att betyda för utredningsresurserna. Det kan på goda grunder antagas att mörkertalet beträffande misshandel i hemmet är betydande. Redan i dag förekommer ofta polisingripanden i anledning av lägenhetsbråk där ärendet icke föranleder annat än en minnesanteckning, ehuru fråga varit om en misshandel, som t. o. m. kan ha varit grov t. ex. genom allvarliga strupgrepp. Dessa sista ärenden torde redan enligt gällande regler utan angivelse ha blivit föremål för utredning. Många ärenden handläggs som ärenden rörande farlig alkoholister utan att de gärningar som föranleder detta ifrågasätts för utreds. Många av de misshandelsfall som stannar vid ett ingripandemeddelande om lägenhetsbråken äro bagatellartade och skulle aldrig angivas av målsäganden. Vid en ändring av åtalsreglerna skulle dessa fall behöva utredas utan att förmodligen brottet skulle kunna styrkas. Många bagatellartade fall skulle emellertid i och för sig kunna styrkas och anledning överväga åtalsunderlåtelsebeslut jämlikt 20 kap. 7 § 1 st. rättegångsbalken föreligga. Förutsättningarna för sådant beslut är beroende av om gärningen är erkänd. Erfarenheterna säger emellertid att brist på vittnen föranleder gärningsmannen att förneka gärningen. Om då anledning finnes antaga att tilltro kan komma att sättas

till målsägandens uppgifter bör talan väckas vid domstol med kanske en dom på påföljdseftergift. Det påtagliga merarbete som ändringsförslaget medför för polis- och åklagarmyndigheterna vill jag ifrågasätta om kommitténs grunder för ändringsförslaget äro tillräckligt bärande.

Liknande synpunkter anförs av *Föreningen Sveriges åklagare*.

Flera instanser har uttalat sig om konsekvenserna av kommitténs förslag för bedömningen av frågan om åtalsunderlåtelse samt förundersökningens bedrivande och polisens resurser.

Hovrätten för Övre Norrland framhåller att det skulle medföra en avsevärt ökad belastning på rättsväsendet om varje form av misshandel på enskild plats som kom till polisens kännedom nödvändigtvis skulle medföra fullständig förundersökning. Enligt hovrättens mening bör fortfarande vid mindre allvarligare former av misshandel hänsyn tas till målsägandens inställning och till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte vid prövningen av frågan om åtal skall ske eller inte. Enligt hovrätten bör detta kunna ske inom ramen för tillämpningen av 20 kap. 7 § första stycket 1 rättegångsbalken. *RÅ* påpekar att till skillnad från en åtalsprövningsregel beslut om åtalsunderlåtelse förutsätter såväl en fullständig förundersökning som i regel ett erkännande från gärningsmannen, vilket medför att den föreslagna lagändringen kommer att innebära inte bara att möjligheterna till åtal förstärks utan också att ett större antal förundersökningar i misshandelsmål med sannolikhet blir följden. *RÅ* erinrar emellertid i detta hänseende om åtalsrättskommitténs förslag om förundersökningsbegränsning.

Överåklagaren i Stockholm anför att kommittén inte tillräckligt synes ha beaktat den skillnad i beslutsförfarandet som föreligger mellan sådan särskild åtalsprövning som nu gäller för misshandel på enskilt område och åtalsunderlåtelse. För att resurser inte i onödan skall tas i anspråk måste därför enligt överåklagarens mening avskaffandet av kravet på angivelse och särskild åtalsprövning för misshandel på enskilt område kombineras med bestämmelser om förundersökningsbegränsning.

Överåklagaren i Malmö distrikt framhåller att förslaget, för att få någon effekt, kräver ökade arbetsinsatser från polis-, åklagare och domstolar och påtar att detta är ett problem i tider där bekämpandet av s. k. ekonomisk brottslighet och av grov narkotikabrottslighet skall prioriteras och där en ökning av myndigheternas resurser är svår att få till stånd på grund av samhällsekonomin.

Riksrevisionsverket anför att ett genomförande av kommitténs förslag kan komma att medföra ett större antal ärenden och därmed en ökad belastning på rättsväsendet. Enligt verkets mening är syftet emellertid med den föreslagna reformen så angeläget att en eventuell kostnadsökning bör accepteras.

Socialberedningen instämmer i kommitténs slutsats att det inte bör vidtas några ändringar i reglerna om åtalsunderlåtelse och anför om detta:

Ökade möjligheter att underlåta åtal för misshandel skulle endast leda till att man med stöd av en formell konstruktion ändå skulle överse med våld i många av de fall som här är aktuella. Beredningen vill i det sammanhanget särskilt framhålla den obenägenhet som tydlighetsvis finns hos åklagare och polis att inskrida mot de brott det här är frågan om. Frågan om hur sådana brott bör bedömas och om annan påföljd än böter bör komma i fråga bör därför avgöras av domstol i alla fall där minsta tvekan kan råda. Som kommittén framhåller är det också viktigt att utvecklingen inte blir sådan att man börjar tillämpa nuvarande regler om åtalsunderlåtelse mera

fritt för att på detta sätt kunna underlåta åtal för misshandel i hemmet. Detta bör kraftigt understrykas i en kommande proposition.

Jämställdhetskommittén anför liknande synpunkter och framhåller vikten av att riksåklagaren noga följer utvecklingen så att beslut om åtalsunderlåtelse inte blir ofta förekommande när det gäller fall av misshandel.

Sveriges advokatsamfund har förordat att man om den nuvarande åtalsbegränsningsregeln tas bort inför en särskild bestämmelse om åtalsunderlåtelse. Till stöd för denna ståndpunkt har samfundet anfört:

Det finns även skäl att peka på de olägenheter som förslaget kan medföra. Enligt samfundets mening kan den föreslagna lagändringen medföra att färre kvinnor vågar söka hjälp när de utsätts för våld och att därför färre övergrepp kommer till samhällets kännedom. I så måtto kan lagändringen snarare försvåra än underlätta för myndigheterna att ingripa med hjälp åt de utsatta. En långt driven tillämpning av möjligheten till åtal vid den ifrågavarande typen av misshandel kan även leda till att kvinnans relationer till gärningsmannen skadas på ett sätt som hon minst av allt är betjänt av. Det sistnämnda bör beaktas tillsammans med risken för angiveri från utomstående som i gott eller ont uppsåt önskar få rättssystemet att ingripa i andras interna familjeangelägenheter. Samtidigt är det samfundets uppfattning att brottsbalkens utformning och därpå grundade straffrättsliga ingripanden inverkar på människors uppfattning om vilka handlingar som är tillåtliga. Samhällets strävan att uppnå en attitydförändring i fråga om misshandel av kvinnor eller barn i hemmen måste bli ett arbete på lång sikt och med anlitande av många olika resurser. Den nu föreslagna ändringen i brottsbalken bör enligt samfundets mening kunna bidra därtill. Samfundet utgår emellertid från att samhället även skall lämna effektivt stöd och hjälp i annan form åt de angripna samt att myndigheterna genom rådgivning och upplysning skall sträva efter att åstadkomma den önskade attitydförändringen. Misshandel av en kvinna eller ett barn kan vara en engångsföreteelse och även vara av mycket lindrig natur. Med hänsyn såväl till den enskilda individen som till omgivningen kan det stundom vara bäst att ett åtal med följande domstolsförfarande inte kommer till stånd. På sätt kommittén — — i betänkandet upptagit till övervägande bör man därför enligt samfundets mening införa en särskild regel om åtalsunderlåtelse vid misshandel för att få till stånd en begränsning av åtalsplikten.

Sveriges domareförbund anser att det beträffande ringa misshandel finns anledning att vid åtalsprövning enligt 20 kap. 7 § 1 st. 1 i rättegångsbalken ta stor hänsyn till målsägandens inställning och situation och åtal underlåtas i större utsträckning än kommittén velat förorda. Enligt förbundet talar även processekonomiska skäl för att möjligheter att underlåta åtal tas till vara när det kan ske utan att lagstiftningens syfte äventyras.

Föreningen Sveriges åklagare anser att kravet på angivelse och åtalsprövning bör bibehållas i vart fall när det gäller ringa brott. Om misshandel skall läggas under allmänt åtal utan någon inskränkning bör enligt föreningen en bestämmelse om rätt till förundersökningsbegränsning införas samtidigt.

Svenska polisförbundet anser att mindre allvarliga fall av misshandel inte undantagslöst skall behöva leda till åtal och rättegång men att erforderlig begränsning kan åstadkommas inom ramen för nu gällande regler om åtalsunderlåtelse.

RFSU: Det är något oklart vad kommittén avser med sitt resonemang om innebörden av nuvarande reglerna för åtalsunderlåtelse. Å ena sidan framhålls att dessa medger att sociala hänsyn tas och att sådana skall tas i

de sammanhang kommittén behandlar. Å andra sidan understryks att ramarna för tillämpningen av praxis inte skall vidgas i förhållande till nu gällande praxis. Någon sådan praxis finns ju inte i ärenden av detta slag. Kommitténs uttalande ger inte heller någon egentlig ledning för när åtal skall kunna underlåtas. I propositionen bör det därför klargöras hur dessa regler skall tillämpas när det gäller misshandel som skett på enskilt område.

Så gott som samtliga remissinstanser har i sina yttranden framhållit vikten av att den nu aktuella lagändringen kompletteras med stöd- och hjälpåtgärder för brottsoffren och deras familjer. I det följande redovisas de remissyttranden där man närmare utvecklat sina synpunkter i detta hänseende.

Hovrätten för Övre Norrland anser att det bör övervägas att i mål som gäller misshandlade kvinnor införa en särskild bestämmelse om att kurator eller tjänsteman vid socialmyndighet skall kopplas in redan på förundersökningsstadiet och vara närvarande vid förhör av målsäganden. Enligt hovrätten är det också betänkligt att förutsättningarna för tvångsvård genom införandet av LVM kan förväntas väsentligt inskränkas i förhållande till den ännu gällande nykterhetsvårdslagen.

Skolöverstyrelsen anför att den föreslagna lagändringen får ses som enbart en liten del i samhällets totala strävan efter att förändra attityder till misshandel och påverka inställning till jämställdhet mellan könen. En annan del är enligt styrelsen skolans fortlöpande undervisning i samlevnadsfrågor. Styrelsen framhåller att invandringen i Sverige har medfört att för oss främmande religiösa och kulturella regler som är förknippade med relationer mellan kvinnor och män och synen på kroppslig bestraffning av barn kan komma i konflikt med våra egna värderingar och att skolan kan ställas inför svåra avväganden. Den föreslagna lagändringen kan enligt SÖ vara ett stöd för skolan i dess uppgift att å ena sidan respektera kulturella skillnader och å andra sidan hävda våra egna demokratiska värden. SÖ framhåller att det rättsliga jämställandet av misshandel i hemmet med övrig misshandel får ses som en gränsmarkering för det svenska samhällets rättssyn. Styrelsen anför i övrigt i denna fråga:

SÖ ställer sig något frågande till kommitténs goda förhoppning att den föreslagna lagändringen kan underlätta för de misshandlade kvinnorna att få hjälp från myndigheternas sida. SÖ hävdar att denna angelägna sida måste penetreras och övervägas mycket mera noga än vad kommittén haft möjlighet till. Samhällets uppsökande verksamhet är av väsentlig betydelse. SÖ ser fram emot kommitténs fortsatta arbete med våldtäkt, våldförande och frihetskränkande otukt, något som man mycket nära förknippar med misshandel av kvinnor och egentligen bör ses i ett etiologiskt sammanhang. – Även de misshandlade männens situation bör belysas. Undersökningar av bl. a. brottsförebyggande rådet har visat att männen i mycket stor utsträckning är alkoholmissbrukare och att män med utländsk härkomst är klart överrepresenterade. Bland de yngre männen är en påfallande stor andel arbetslösa. Man kan spåra frustrationer och besvikelser över deras misslyckanden i livet och i samhället. Detta innebär att mannen som misshandlar kvinnorna också är i stort behov av samhällets stöd och hjälp. Det pekar också på problemets mångfacetterade natur. SÖ vill åter betona att den föreslagna lagändringen bör vara en liten del av samhällets totala åtgärder rörande övergrepp mot kvinnor. SÖ hävdar nödvändigheten av en helhetssyn på problemen i försöken att förebygga.

SÖ vill gärna framhålla ett exempel på försök att förebygga, nämligen genom föräldrautbildning. Barnmisshandel kan förebyggas genom föräldrautbildning, som naturligen sker genom barnhälsovårdens, barnomsorgens och skolans kontakter eftersom det då finns möjligheter att nå alla föräldrar. Det är ofta svårt att nå riskgrupper. Det kan vara naturligt att de föräldragrupper som startar på mödravårdscentralerna vill fortsätta efter spädbarnsåret. Inom barnhälsovården finns redan erfarenheter av föräldrautbildning i grupper som startats tidigt och sedan fortsatt upp i förskoleåldern. Speciellt föräldrar från olika kulturer behöver få information och diskussion om gällande lagar i Sverige och vad de i praktiken har för konsekvenser, bl. a. syn på barnen, aga och barnmisshandel. Detta gäller även synen på kvinnan.

Även *statens invandrarverk* behandlar de särskilda problem som är förenade med misshandel som förövats av invandrare. SIV anför bl. a.:

SIV anser, liksom sexualbrottskommittén, att det är viktigt att inskräpa att misshandel av kvinnor och barn i hemmet är ett allvarligt brott som är lika straffbart som misshandel i andra sammanhang. Kommittén räknar med att förslaget om lagändring skall kunna underlätta för misshandlade kvinnor att förändra sin svåra situation genom att de praktiska möjligheterna till hjälp från myndigheternas sida förbättras. Detta förutsätter emellertid för invandrarkvinnornas del att olika hjälpinstanser har personal med invandrar kunskap, tillgång till tolkar, tvåspråkig personal eller andra resurspersoner. Särskilt angelägna blir dessa resurser eftersom kommittén räknar med att en lagändring skulle innebära att rättsvårdande myndigheter kommer att mer ingående undersöka vad som ligger bakom en misshandelsanmälan. Kvinnans totala situation kan på det sättet bli känd för de myndigheter som har möjlighet att hjälpa. Kvinnor med utländst ursprung som saknar eller har dåliga kunskaper i svenska och som är dåligt etablerade i det svenska samhället är i stort behov av stöd i utredningssituationen. Det är önskvärt att fasta rutiner skapas för detta. Det är otillfredsställande om kvinnan i den situationen blir beroende av den enskilde tjänstemannens välvilja eller intresse. — — — Vård- och behandlingsåtgärder för misshandelsdömda män inom olika anstalter och institutioner behöver anpassas till män med annat språk och annan kulturbakgrund. Vi vet exempelvis att olika typer av samtalsterapier blir omöjliga om tolk måste användas. Ett gemensamt språk utgör villkoret för att bygga upp den nödvändiga känslomässiga kontakten. Det råder stor brist på språk- och kulturkompetenta terapeuter. I avvaktan på att sådan skall hinna utbildas och för de "udda" språken är de förut nämnda "resurspersonerna" en framkomlig väg. I detta sammanhang bör erfarenheterna från försöksprojektet med "samarbetssamtal" på familjerättsbyrån vid socialförvaltningen i Malmö vara värdefulla och tas tillvara. SIV förutsätter att en lagändring föregås av en intensiv informationsinsats. Det är ett rättssäkerhetskrav att informationen blir utformad så att den blir tillgänglig för innevånare i landet som har dåliga kunskaper i svenska språket. Utöver översatt skriftlig information är bl. a. radions och TV:s sändningar på invandrar språk en viktig kanal för dylik information.

Invandrarproblematiken belyses också i remissyttrandet från *internationella föreningen för invandrar kvinnor (RIFI)*. RIFI framhåller bl. a. vikten av att invandrar kvinnor får ett särskilt stöd. Så t. ex. är det enligt RIFI viktigt att fullgoda tolkar, i möjligaste mån kvinnor, anlitas vid polisförhören.

Jämställdhetskommittén framhåller att det är viktigt att åtgärder av olika slag vidtas för att hjälpa kvinnorna efter misshandeln och att situationen ofta torde vara den att båda parter behöver hjälp för att kunna hantera sina privata relationer. Jämställdhetskommittén anser också att ett rättegångsbiträde eller ett annat slag av hjälp under själva förundersökningen skulle ha stor psykologisk betydelse och även i övrigt vara till värdefull hjälp för de misshandlade. Enligt kommittén är det emellertid framförallt viktigt att försöka förebygga kvinnomisshandel. I detta syfte är det enligt kommitténs mening ytterst angeläget att kvinnor och män får en rejäl möjlighet att förändra sin sociala och ekonomiska situation. En faktor av betydelse är tillgången på barnomsorgsplatser för att möjliggöra att kvinnor får förvärvsarbete. Vidare är det nödvändigt att det sker en förändring av kvinnors och mäns traditionella roller när det gäller arbetsfördelningen och att arbeta för en förändring av mansrollen. Genom en sådan förändring skapas enligt kommitténs uppfattning förutsättningar för en radikal minskning av antalet övergrepp mot kvinnor.

Svenska läkarsällskapet påpekar möjligheterna till familjerådgivning och familjeterapi samt individuell terapi vid olika typer av våldsbrott. Sannolikt skulle fler kvinnor anmäla mannen för misshandel om de visste att även mannen kunde få hjälp med sina problem. Det är väl känt att barnens situation och barnens uppfattning av vuxenvärlden präglats av förhållandet mellan man och kvinna i en familj. Vid övervåld från den ena parten mot den andra är det enligt sällskapet oundvikligt att barnen tar intryck och att det påverkar i negativ riktning. Både från juridisk synpunkt och med hänsyn till det allmänna rättsmedvetandet är det även från denna synpunkt motiverat med en ändring av lagen. Sällskapet föreslår att frågan om psykisk misshandel av barn utreds ytterligare.

Folkpartiets kvinnoförbund framhåller det nödvändiga i att förhörsmetodiken ses över och att invandrarkvinnor alltid får kvinnlig tolk. Förbundet vill också att samhället skall anvisa medel till utvidgad jourverksamhet och stöd till de kvinnohus, som aktivt arbetar för att hjälpa kvinnor i deras svåra situation. Förbundet anser att också männen måste få hjälp med att bearbeta sina problem, inte minst för att förebygga misshandel i andra framtida relationer.

Kommitténs förslag att inte ändra de bestämmelser om åtalsbegränsning som återfinns i andra delar av brottsbalken har föranlett erinran endast från *Fredrika Bremer-förbundet*, som anför:

I kommitténs uppdrag ingår också att ta ställning till om det är påkallat att ändra åtalsreglerna för med misshandel närbesläktade brottstyper, såsom hemfridsbrott, ofredande m. m. I dessa fall rör det sig inte om fysisk misshandel utan om olika former av trakasserier som vi vill sammanfatta under termen psykisk misshandel. I dessa fall gäller att det under samma omständigheter som vid kvinnomisshandel endast är den utsatta kvinnan som kan väcka åtal. Här för plötsligt sexualbrottskommittén resonemang som obegripligt nog leder till att man ej föreslår några ändringar i åtalsreglerna. Som exempel framförs under diskussionen om olaga hot att om kvinnans rädsla visar sig vara befogad, dvs. om mannen sätter sitt hot i verket så faller förmodligen det brottet under s.k. allmänt åtal. Man förstärker alltså inte möjligheten att åtala vid olaga hot för att om hotet sätts i verket kan åtal ske! Enligt vår mening kan för samtliga dessa brottsformer föras resonemang som är identiska med dem som leder till att angivelsekravet för kvinnomisshandel nu föreslås slopat. En kvinna som utsätts för olika former av psykiskt våld behöver säkert lika väl som en

misshandlad kvinna hjälp och skydd. Regeln att hon är den enda som kan ange brottet till åtal måste öka kvinnans känsla av att vara hjälplös, ett offer utan samhällets stöd. Beträffande förmögenhetsbrott påpekar kommittén att krav på angivelse gäller enbart för brott begångna inom ramen för bestående familjerättsliga relationer, om dessa har formen av äktenskap, trolovning eller släktskap. Detta leder kommittén till att "finna det tveksamt" om reglerna bör ändras. Här behövs faktaunderlag. Såsom varande en organisation till vilken kvinnor i olika former av trångmål vänder sig, har vi starka skäl att misstänka att förmögenhetsbrott inom familjens hägn alls ej är ovanliga.

Vad slutligen angår frågan om behovet av övergångsbestämmelser har *hovrätten för Övre Norrland* förklarat att man ställer sig tveksam till kommitténs uppfattning att det utan övergångsregler bör vara möjligt för en åklagare att väcka åtal också för misshandelsbrott som har ägt rum före tidpunkten för lagförslaget ikraftträdande. Hovrätten påpekar att en sådan ordning inte torde stå i överensstämmelse med 7 § lagen om införande av brottsbalken. Även *RÅ* har anfört att kommitténs förslag i denna del skulle strida mot den nämnda paragrafen och förklarat att förslaget i denna del inte kan godtas.